

vooraf

EDUCATIEF ONTWERPEN: Op zoek naar vakmanschap

Dit nummer nodigt je uit, na te denken over de kunde achter je eigen ontwerp-kunst. We willen je niet allerlei kunstjes aanreiken om je onderwijs te verbeteren. Wel doen we verslag van onze zoektocht naar de kwaliteiten en vaardigheden die veel leraren tot ontwerpers hebben gemaakt. De gezamenlijke expertise in het onderwijs op het gebied van onderwijs-maken is gigantisch groot, maar niet stelselmatig onderzocht en bijeengebracht. Wij proberen dat nu wel te doen. Dat is dankbaar werk, want het materiaal ligt voor het oprapen. Je schiet een klas binnen en ziet hoe een leraar, net niet helemaal tevreden over de aardrijkskunde-methode, zelf zijn rivierbedding in beeld heeft gebracht; je leest een mooi stuk onderwijsbeschrijving van Ine van Moorsel en bemerkt hoe zij een curriculumlesje inlevert voor een voorbijgaande trein en zo met haar kleuters op geluidenjacht gaat. En als er geen trein had gereden, was er wel een fles van de kast gevallen ...

Leraren gaan over het algemeen niet na, wat voor vakmanschap er achter lerarengedrag steekt. Anders gezegd: leraren reflecteren doorgaans weinig op de systematiek achter hun en elkaars didactisch handelen. Wij gebruiken het begrip Educatief Ontwerpen als verzamelnaam voor de specifieke technieken die leerkrachten kunnen aanwenden om

specifieke leersituaties te scheppen. De verzameling van al die technieken noemen we het ontwerp-repertoire. Veel van de technieken zijn niet nieuw; oude meesters maakten er lang geleden al gebruik van. Maar het arsenaal breidt zich uit; nog steeds komen we nieuwe vondsten op het spoor.

Educatief ontwerpen kent eigenlijk slechts één natuurlijke vijand: de houding van de vele (intuïtieve) ontwerpers, die schouderophalend voorbijgaan met de opmerking: 'Dat doe ik al jaren zo.' Daar zullen ze gelijk in hebben. Dat leraren zich snel herkennen in educatief ontwerpen ligt voor de hand en is op zichzelf waardevol. Maar dat moet geen reden zijn, om educatief ontwerpen verder maar te laten voor wat het is. Dat noemen wij het Karel-Appel-effect: dingen kunnen zo bedriegelijk dichtbij of eenvoudig lijken, dat mensen gaan roepen: 'Dat kan ik ook wel.' Het risico is, dat je daarmee je ogen sluit voor wat wel nieuw is. Ten onrechte. Wie eenmaal het repertoire van de educatieve ontwerper op het spoor is, kan bewust elementen uit het ontwerp-repertoire gaan inzetten. Bezig-zijn met educatief ontwerpen is voor ons, bemerken we, verrijkend juist door het ontstaan van zo'n ontwerp-bewustzijn, dat het ons mogelijk maakt te kiezen welke ontwerp-vaardigheid we op welk moment inzetten.

Educatief ontwerpen kan tegelijkertijd een tegenwicht bieden tegen de uitholling van het lerarenambt. Op dit moment wordt een leraar aan de basisschool omringd, bestuurd, betuteld vanuit ca 20 (!) instanties: OBD, PABO, inspectie, uitgevers, remedial teacher, sportconsulent, MOB, schoolpsycholoog, methodeschrijver, LPC, ROPO, ARBO, CITO, SKV, logopedist, schoolbestuur, meerhoofdige directie, oudervereniging, drie vakleerkrachten en vier hulpmoeders. Het is een wonder dat er nog leerkrachten zijn, die toekomen aan het geven van gewoon goed onderwijs. Over de malaise op de PABO's schreef Hubert Coonen een breed gedocumenteerde dissertatie. Eén van zijn stellingen luidt: 'Het constructieve onderwijsbeleid van de overheid is in zijn uitvoering mislukt.' Hij toont aan dat er veel kritiek is, op de leerkrachten en op de opleidingen.¹ Veenman laat zien, tot welke onthutsende situatie een soortgelijke uitholling van het leerraarsberoep in de Verenigde Staten heeft

geleid.²

Integratie van Educatief Ontwerpen in de leraaropleiding kan een fundamenteel tegenwicht bieden tegen de devaluatie van het leraarschap en het onderwijs. Het expliciet aanleren van vaardigheid in het hanteren van ontwerp-technieken kan een belangrijke bijdrage leveren aan de vorming van nieuwe leraren.

Met onze pogingen het gezamenlijke verborgen vakmanschap achter educatief ontwerpen zichtbaar te maken, zijn we ondubbelzinnig uit op kwaliteitsverbetering van het onderwijs. De winst van Educatief Ontwerpen komt niet alleen ten goede aan degenen die al ontwerp-technieken in hun onderwijs gebruiken. Ook de groep leraren die altijd heeft gemeend, dat ontwerpen voorbestemd was voor de creatie-

velingen, kan ruim profiteren van het hier gepresenteerde vakmanschap. De artikelen zijn vanuit verschillende invalshoeken geschreven. In ieder ervan komt een ontwerp-techniek aan de orde. We hebben niet gestreefd naar volledigheid. Wel hopen we onze inspiratie over te dragen. In de artikelen kunnen leraren, afhankelijk van hun onderwijsaanpak, naast herkenning suggesties vinden voor uitbreiding van hun ontwerp-repertoire.

*Ad Bok
Peter Dekkers
Fred Goffree
Peter Verberne
Erik Vos
(kernredactie)*

Noten

- 1 Coonen, H. *De opleiding van leraren basisonderwijs* KPC, 's-Hertogenbosch, 1987
- 2 Veenman, S. 'Leraren voor morgen en overmorgen' in: *Pedagogische Studiën*, december 1987